

SIMON ROZENDAAL

Tsja, tsja, tsja, wat mogen we wel of niet eten?

Zo'n vijftig jaar geleden was er een radioprogramma met een aanstekelijk Cubaans chachacha-ritme en een zwakzinnige tekst:

'Tsja, tsja, tsja, wat zullen we eten?

Tsja, tsja, tsja, wie kan dat weten?

Wie is de man die mij dat zeggen kan?

Dat is de groenteman!

Onthoud het goed, onthoud het goed,

Het is de groente die het hem doet.'

In het programma (twintig jaar lang uitgezonden door de AVRO, elke ochtend) zat groenteman noch klant, het enige intelligente was dat een populaire dans een verbaal vraagteken werd (tsja). Maar het deuntje nestelde zich als een virus tussen de oren, en niet alleen omdat ik de zoon van een groenteboer ben. Iedereen van een zekere leeftijd kan het nog neuriën.

Mogen liedje en deuntje gedateerd zijn, de vraag is actueler dan ooit. Want wat we eten, heeft niet alleen invloed op onze eigen gezondheid, maar ook op die van de planeet. En daardoor heeft de vraag een andere lading gekregen. Het is niet meer zoals toen een vrije keuze ('wat zullen we eten, groenteman'), het is een morele verplichting: wat móeten we eten?

Het Planbureau voor de Leefomgeving waarschuwde de Nederlander onlangs zelfs: beste burgers, als jullie het verdommen minder vlees te eten (en minder te vliegen), dan zullen we echt – ook al houden jullie daar helemaal niet van – CO₂ onder de grond gaan opslaan en aan de biobrandstoffen moeten, anders halen we onze klimaatdoelstellingen niet.

Minder vlees is een must. Op de website *Our World in Data* staat een tabel die aangeeft dat het huidige voedingspatroon vier miljard hectare vereist. Schrappen we koeien en schapen, dan hebben we twee miljard minder nodig. Wordt de hele mensheid veganistisch, dan houden we drie miljard over om van alles en nog wat mee te doen. Regenwoud, asielzoekers, pretpark, roept u maar en het kan allemaal tegelijk, drie miljard hectare is Noord-Amerika en Brazilië bij elkaar.

Op diezelfde website staat ook een tabel met de CO₂-uitstoot per voedingsmiddel. Het slechtst is rundvlees, met bijna 100 kilo CO₂ per kilo vlees. Schaaap en lam scoren bijna 40, vlees van melkkoeien 33, kaas 24, varkensvlees 12, kip 10, eieren 5, melk 3, tomaten 2, granen 1,6, aardappelen 0,5 en noten 0,4. Enkele conclusies: je kunt dus beter tomaten eten (zelfs als die uit met aardgas verwarmde Westlandse kassen komen) dan rundvlees. En willen we toch vlees, dan liever kip en (sorry, joden en moslims) varkensvlees.

Maar de grote vraag is: hoe wordt gerekend, wat zijn de aannamen? Veel weidegrond waarop die klimaatverzekende koeien en schapen grazen, is niet van een opperbste kwaliteit – met name in heuvelachtige gebieden met rotsen en stenen in de grond. Daarop kun je niet zomaar even gierst, bonen en paprika's verbouwen ten behoeve van de *chili sin carne*.

Vegetarisme is helemaal niet goed voor de planeet, concludeerde Hannah van Zanten in 2016 bij haar promotie aan de Wageningen University. Op slechte grond groeit vaak alleen maar gras en mensen eten dat nu eenmaal niet. Koeien en schapen wel, dus dan is het juist duurzaam grondgebruik wanneer die koeien en schapen vervolgens door mensen worden gegeten. Ook het EAT-Lancet-dieet uit 2021, opgesteld door veertig wetenschapsmensen, gepubliceerd in wetenschapsblad *The Lancet* en gericht op een gezond en duurzaam voedingspatroon in 2050, concludeerde dat een beetje vlees (wel minder dan nu) duurzamer is dan geen vlees.

Dat liedje van 'De groenteman' dook op uit de krochten van mijn geheugen toen ik een artikel las in het *Reformatorisch Dagblad*: dat voedingstechnoloog dr. Peter de Jong in het wetenschappelijk tijdschrift *Sustainability* heeft uitgerekend dat je met koemelk duurzamer aan de benodigde nutriënten komt dan met havermelk of andere plantaardige 'melk'.

Tsja, vroeger was onze voeding lekker simpel en overzichtelijk. Jawel, wat eten we vandaag, groenteman? Tegenwoordig is de maaltijd een morele en academische exercitie geworden. Met mes en vork moeten we de wereldproblemen oplossen. Niet meer 'eet smakelijk', maar 'eet betrokken'.

EW

Vroeger was het simpel: 'eet smakelijk'. Maar wij moeten de aarde met mes en vork redden